

УНІВЕРСАЛЬНА
БІБЛІОТЕКА

Казимир Тетмайер.
МЕЛЯНХОЛІЯ.

Переклав
М. Лебединець.

№ 8.

Ціна 80 коп.

Універсальна Бібліотека.

№ 8.

Казимир Тетмайер.
МЕЛЯЦХОЛІЯ.

— o —

Переклав
М. ЛЕБЕДИНЕЦЬ.

— . . . —

1

Вид-во „Грунт“.

Казимир Тетмайер.

МЕЛЯХОЛІЯ.

Мелянхолія.

Сп о м и н и.

Стало вмираючому дуже темно в очах і чув, що смерть наближується,—тому став дивитись назад, поза себе, бажаючи раз ще побачить життя.

І проходили повз його очі різні обличчя тихою й довгою чергою і кожне обличчя несло спомин болю, чи раювання. Позаяк болістних споминів було далеко більше, вмираючий думав, що не варт і жалкувати, що більші обличч тих він не побачить.

Але враз, з натовпу, блиснуло до його двоє очей, повних сліз—пізнав їх,—

і одігнавши решту примар, почав в них пильно вдивлятись.

Були то очи старця, прохача, якому в морозну ніч віддав плащмо, скинувши його з своїх пліч.

І жаль та смуток його обгорнули, що це вже в-останнє прийшли йому на спомин ті очі й що в них не зможе він більш дивитись і згадувати їх по смерті.

Суд.

Душа одлетіла від тіла і взяв її ягол за руку і повів в пустелю смутну та сіру й посадив на камені. А з гори, з-по-над олов'яно-сірих хмар розлеглих, вчувся голос: суди себе сама.

І параз перед очима душі почала текти річка, вода якої, вгледіла душа, була-йпо з самих сліз, однак баламутна.

А янгол сказав: Дивись,---ото сльози, що витисла людім, там на землі. Та душа відповіла: Так, але з ними й мої сльози плинуть змішані.

І тричі озивався янгол до душі й тричі так вона йому відповідала.

Та параз мутна вода річки стала прозорою, як кришталь і глибокою.

І сказав янгол: то сльози матері твої.

А душа, затуляючи обличчя своє, смутно вимовила: отепер винна, бо немає там сліз моїх з ними змішаних.

Тінь.

Скрізь ходить за чоловіком тінь і не покидає його ніколи---ні в-день, ні в-ночі. Часто чоловік дивиться на неї й не бачить її, як не вбачаються часом дерева, що ростуть біля дому, в якому давно жи-

немо, або перехожі по улиці, коли яка думка настирлива опанує.

Але тінь та є біля чоловіка завжди: і тоді, коли немовлятком хапається він грудей матері своєї, і тоді, коли вмлігаючий в обіймах кохання, жінці в прирмужені очі вдивляється, шукаючи в них соромливости та бажання сильнішого за неї, і тоді, коли на весняну траву дивлючись думає, що майбутньою весною може вже й на його могилі ця трава зазеленіє.

І в—день, і в—ночі, скрізь і завжди ходить та тінь за чоловіком, постійна, як самотність, сталіша, піж жадоба щастя: та тінь---смерть.

Коханнє.

Здавалося мені, що бачив я всі години, які лишилися мені пережити: по-

волі линули вопи повз мої очі, як зграя чайок при заході сонця, коли день був палючий.

Кожної години мого життя білі, первісні крила заплямовані були кров'ю, моєю кров'ю власною. Одна тільки година, остання, мала крила білі та чисті. Отож гадав, що принаймні смерть матиму солодку та спокійну...

Та прийшла вона, та жінка, котру кохаю, і вгледівши години, які маю ще прожити, що всі вопи були закрівавлені й тільки остання була білою та чистою--- сказала:

Хочу, аби й та була, як інші!

І не спитавсь у неї: чому?

А далі ще промовила:

Але звідкіль взяти крові?

Тоді показав їй на своє серце й подаючи ножа сказав:

Вдарь!

Коли підняла руку, щоб вдарить, думав тільки, чи зможу стримати стогін, щоб її не злякати, і коли вона вдарила, хоч біль був і шалений, не застогнав...

Кров, котра витекла з мого серця, заплямила крила останньої години мого життя, білі та чисті... Отже, подумав, що навіть смерть моя буде гіркою та страшною, але не спитавсь,---навіщо мені та жінка так зробила...

Хотіла так,---а я її кохав.

Троянда.

Стояв раз на ніційському узбережжю, тримаючи пурпурову троянду в руці. Передімною було море, злото---блакитне, фіялково-срібне, тихе, сонечне море сонечного півдня.

Розколихані перли, смарагди, та оцали побережної хвилі підбігали мені до ніг,

плескучись одноманітно та ритмічно, як арфяна струна під дотиком пальця.

На чистому, рубіново-золотому небі стояло велике, повне вогнів сонце. Була весна.

Кілька білих чайок кружляло над водою, то ласкаючи грудьми її поверхню, то взлітаючи в височінь; так літають метелики над луками.

В далечені, на схід, ішов пароплав, тягнучи за собою сиву стьожку диму й повільно з очей зникав в водяній пустелі...

Кинув троянду в воду.

Хвиля одходила назад і назад її понесла.

Бачив, як вона уливалась, пурпурова спочатку на перлистій піві, а потім блідша на морських смарагдах.

Та за мент до піг моїх прибилась зі вворотом хвиль.

Спостеріг тільки, що кілька пелюстків, одірваних течією від келишка, припливли окремо.

Хвиля знов одбігала назад і назад однесла троянду; та за хвилинку квітка була у ніг моїх з її зворотом.

Тільки ще більш пелюстків, водою одірваних, прибились нарізно...

Я довго стояв над морем---хвиля то йшла до мене, то назад відпливала, приносячи що-разу меншу квітку троянди й що-раз більш пелюстків, від неї одірваних.

Доки не лишилось від неї нічого, крім жменьки листочків, кинутих на воду.

. А море все несло та несло їх до мене...

Чи не буває так і з серцем?

— Врешті, з хвилею життя, вертає й воно в дрібні шматочки розбите...

На Везувію.

Весною з верховини Везувія дивився на море.

Заходило сонце. Хвилі, тихі як сон, грали кольорами золота, пунсу й сафіру.

Нерухомі, спокійні, малі рибальські човни, запяті ловом коралів, білили на воді вітрилами, схиленими на бік, як лілії, що квітнуть на озерах.

Тиша була надзвичайна.

В далечині виднівся Неаполь, рожевий під заходячим сонцем, а ген-далі аж до Ланів Єллісійських, розляглась просторінь блакитної й задуманої землі. Склея Капрійського острову підіймалася з моря, злегка рожева, вкрита довгастими тінями; над Соренто й морською затокою сріблилась снігом на верхівлі гора Святого Янгола, а геп від неї велетенськими кружалами одходили фіялково-блакитні, ро-

жево-золоті кінці волошських гір, подібні до розгойданих хвиль окіяну.

Небо, ясне над смугою гірською, в відтінках металевого оксамиту та жовто-блакитного кольору, сивіло на сході й ставало сонним. Помпею огорнула нітьма; місто вічного відпочинку втопало, ніби в якійсь імлі вічній та спокійній.

Наближався вечір.

Тихо було на-прочуд. Никколи Везувій викидав до небосхилу стовбури червоної гамули та з гуком і тріском розсипав її в повітрі, й подібною тоді робилась вона до велетенської отари огневих птахів, які з шумом снадали на узбіч кратеру, полум'яніючи ще довго на землі, ворожі, жахливі, та зловрогі ніби до всього всесвіту.

Коли-ж вибух погас---знову настала двовижна тиша.

Стояв там сам, далеко від дому, що не був врешті вже й моїм домом---і по-

чував спочатку брак когось біля себе, кому б міг сказати: „дивись“---та потім відчув, що не бракне мені нікого... бо нікого ніде не маю.

Гірський метелик.

Ішов раз через залізні ворота в Татрах. Позад мене, над ліптівськими горами, шуміла буря, котра висіла в цеглисто-сивій хмарі, б'ючи по темним лісам золотими блискавками, повна грому та гуркоту. Татри відгукалися луною. Над хмарою стояло немов би марево велике, страшне й криваве.

Навколо були голі, стрімкі, скресані грашні скелі, за які навіть мохові не можна було вчепитись. Величезні гранитові обеліски стремили до гори з-поміж величніх пирамид, зависаючи верхів'єм в недосяжній височині.

Внизу була прірва з павалами грузу та одламів каменю, й зсунені одна на одну гранитні скелі, дикі, глухі, порожні; над головою передсмеркове небо, сумовите та сіре.

Ніде ні травинки, чи хоч кущики моху, тільки груз та відламки, та слизькі гранитні плити. Пустка смертельна.

Раптом зашелестіло щось в повітрі і від стіни до стіни жолоба, яким ішов, перелетіла мала пташинка, гірський метелик, як його кличуть гірняки.

З залому на залім, підлітав віп щораз вище й вище, з скелі на скелю, поки не зник десь в паморочній височині серед шпилів та вигибів провалля.

Там, в далечині була буря й темні ліси, там нижче в долині були міста й лани доспілі, було життя, був рух—а та пташинка всьому далека, всьому чужа й нікому невидима, пурхала тут пад безод-

нями, в безмежній височині, в безмежній пустелі.

Правда? Є щось в людській душі подібне до того метелика: літає вище лісів, містів і ланів, вище життя й руху, всьому далеке, всьому чуже, ледве часом й думці спостерігливе на хвилинку, і так само, як пташина та гине з очей, зникає й воно від неї десь в недосяжній височині.

Над струмком.

Шуме струмку гірського, шуме струмку.

З заплющеним очима слухаю тебе, як ідеш довгий, однотонний, вічний...

І душу мою обгорта такий жаль, такий смуток безмірний.

Ото мені той шум, завжди той самий, однозвучний та вічний, багато літ, з найранішого дитинства, знаний бо тільки—й по сягаю думкою в пройдешність, скільки ж

то разів бачу себе над сим гірським струмком, так саме з заніюченими очима в нього вслуханого, з таким-же жалем, з такою-ж самою журбою безмірною в душі.

Проходили ліга мого дитинства, йшли роки моєї весняної молодости, і зараз линуть ріки життя що-раз далі, що-раз далі й безповоротно,—і знову стою сьогодні над тим струмком з тим самим жалем в душі, з тим самим безкраїм смутком.

Немов би жалів за чимсь, що кинув, та за чимсь, що вже не верне; немов би сумував вратою річи мені дорогої, котрої не бачив навіть, а тільки відчувати можу, що вона є; немов би журивсь за чимсь, що минає, що ніколи й не було зі мною...

Скільки-ж то я разів простягав руки до усміхів долі, що були облудні,—а потім ставав над цим струмком гірським з зажмуреними очима, чуйний до його шуму

одноманітного та вічного, з жалем та смутком безмірним в душі..

Чи-ж завжди так буде?

Чи-ж ніколи, ніколи, над тією водою шумливою стоючи, не матиму в душі иншого почуття, а тільки жаль той та смуток безмежний?...

Щ а с т е.

Не говоримо про щасте, якого бажаємо, не згадуємо про нього.

Щасте є, як маленька пташинка... легко її сполохнути.

Чекаймо тихо, не балакаймо про нього, навіть не думаймо... В тпші серця, в глибні серця бажаймо його, ховаючи навіть перед думкою власною те бажання.

Бо щасте є, як світачко в хмарах: прогляне на хвилю, замгоче, але так легко назад ховається...

Не кличмо щастя, не рвёмось до нього, не борімося за нього; як діти, яким під Свята Різдвяні спить ся, що Христос до них прийде з подарунками й чекають на нього сполохані, тихі, нетерплячі, невпевні: чекаймо.

Коли має прийти—прийде... але не йдімо до нього. Щасте є як сонце, про яке мріють квіти, що один лише день квітнуть... вони не можуть йти до нього,— чекають.

Коли день ясний—прийде; коли-ж хмары вкриють небо—чекають даремне. Зів'януть і не побачуть сонця. Ввечері, в годину смерті, будуть говорити: отож даремне простягали до його пелюстки наші... не прийшло...

Чекаймо тихо щастя... воно є для сердець, чим сонце для квіт, що один лише день квітнуть—коли має прийти, прийде.

Не згадуймо про щастє, якого бажаємо, не говорімо за нього... полохливе бо є, як шташпка...

Ж у р а в л і.

Бачив раз журавлів, що одлітали на схід великими таборами. Був то осінній вечір, повний фіялкового смутку й тиші, як взагалі о ту пору в Татрах.

Журавлі летіли поволі, чорніючи над рожевими, останнім промінцем рожевими, горами.

Дивився за ними довго, доки не зникли, з усе зростаючим смутком. Не відаю, чому здавалось мені, що журавлів тих зрадить море, що не повернуться вони вже ніколи.

Летіли кудись в безодню повітря, в далечинь,—такі похмурі, піби й вони чули, що летять туди в останнє, що не повернуться ніколи, вже ніколи.

В глухому стогоні арфи розбитої немає більшого суму, як в слові тому: ніколи...

І ні вітер татрявський, б'ючись крилами об кригу на замерзлих озерах, сумніше не стогне...

Скарга дерев підтятих, що простягають до сонця своє гилля в в тому слові, і спогляд очей вмираючої людини...

І що має робити той, від кого віра в найсвятіше відлітає, як ті журавлі, про яких не знаю чому думав, що зрадить їх море й не повернуться вони вже ніколи.

Ялина.

Іхав раз вирисмерку безлюдним шляхом до лісу. Вітер був з гір і високій струпкий ліс ялип та смерек хитав темною лавою свого верхів'я. З гір пасувались похмурі дощові хмари й, здавалось,

сунули разом з собою велетенські одлами скель. Сани бігли тихо по вохкому снігові. Навкруги---нічого, тільки похилений за вітром ліс та зсунені сюди тисячами віків скелі. Мертвота Татр. Такий смуток лежав на тому лісі, ніби душа природи там вже вмерла. Не може битись серце землі під такою пусткою. Тут кінець, останній кордон життя.

В імлу, в прорізану смугу дерев ішла дорога, а смереки та ялини гнулися рівно їй випростувались під вітром, як збіжжя. Оперта на галуззи одної ялини, звисала верхів'ям з височини до землі друга, хуртовинами їй завірюхами зламана колись у своєму корінні. Вона жила ще, але зав'ядала, її з усієї тієї стіни дерев, немов живих і колихаючих, вона одна похилилася головою, подібна до дівчини, що чекає смерти в обіймах своєї подруги. А навкруги морок, дощеві хмари та без-

крайні втікаючі кудись імлі, а в мороку---
безодні та прірви татрянські...

Оттоді душу мою обгорта мелянхолія.

Жінці.

Стоїш переді мною... В лиці твоєму
безліч лиць, в подобі твоїй багато подіб.
Тя одна, але ім'я твое---безліч.

Очи твої світять, як джерела на дра-
говині; волосся твое пахуче і шби плащ-
мо в зімню ніч; в устах твоїх ушій смер-
тельний.

Як в затишку куців рожевих, що
над голову сягають --- затишно у твоїх
обіймах. Як тепло соняшне---груди твої;
як хвилювання повільне хвиль морських
в літній південь---рух стегнів твоїх.

В обіймах твоїх солодкість меду й
чари весняних поранків; в тілі твоєму
безодня розкошів, як у виді гірським на

луки та лани, коли золотить їх липневе сонце й липнево небо відбиває в них свою блакить.

Голос твоїй, як зорі, що поодиночі сходять за кожним словом твоїм---і немає навкруги, в душі, нічого: мельодія одна золота, перлів, сапфірів та зорь тих---й ото слова твої.

Воли як зелінь луків, як промінь соняшний, що одбитий водою блимнув з гущавини, воли як шепотінне споконвічного суму.

О, роскіш! О, божевілле пристрасти!
О, безодня!

А душа твоя---здається то усміх Бога---й що може бути чудовішим за тебе, коли воно не божество?---І що є вартим кохання..

Хочу любити тебе усією істотою моєю, кровію моєю, розумом, серцем, волею, усіма елементами моїми, усією душею моєю,

всім тілом моїм, усім життям моїм---аж до смерті...

Хочу любити тебе, кохати, славити, обожувати.

Для тебе хочу бути добрим, для тебе на всяку офіру шляхетну здатним.

Чую, як одхилиєш мені, двері Нового Життя, життя Добра й Краси...

Ти як Вогонь, що випалює з мене усе зло; ти Вода, що очищує мене од всякого болота.

Щоб гідним тебе бути, хтів би бути гідним дотику до чола свого руки Христової!...

Стоїш переді мною. В лиці твоєму безліч лиць, в подобі твоїй---багато подоб. Ти одна, але ім'я твоє---безліч.

Символе!...

І от мушу тебе нарешті зашитати: що ти перш за все---безтямність, чи нікчем-

ність?---Люде заневплюють мене, що є інші жінки---вірю їм на слово.

Гірка будучина.

Дивись спокійно на гірку будучину,--- чим зарадиш, хоча б дивився її інакше, коли є вона немипучою?...

Ах, тільки такий біль, такий жаль пориває! Як же по іншому шумів ліс, як-же по іншому шуміла вода, за ним те сталося, що майбутність сумну зробило неуниклою...

Як-же по іншому сяло сонце, як-же по іншому піднімалися руки та ноги, як-же по іншому спочивав, думав, відчував...

Був ти іншою людиною; доки не сталося те, що прийдешність неблаганну зробило немипучою...

Пам'ятаєш те?..

І щоб ти дав, щоб стрепенутись, як раніш, до мрії про життя, а не до думки про свою невблаганну будучину...

Страшна майбутність, котру бачиш, котру знаєш, має в собі одно: немає змоги думати про щось інше.

Щоб дав за те, коли б пробуркатись так, як колись...

Чим в твої давніші страждання, болі, зневірря, в порівнянню з тією хвилиною, коли побачив ти перед собою конечність невблаганої будучини...

Живеш, як засуджений на муки, або до смерти неминулої. Кожен шматок хліба твого---гіркий, кожна година твоя---жахлива, кожне замислення твое---смерть...

Жах стоїть перед тобою, бо чарка повна гіркої полину у твоїх вуст, і серп гострий проти твоїх грудей і провалля під твоїми ногами. О горе, горе, горе, утричі важке горе тому, хто носить у

собі свідомість своєї неминучої, гіркої
будучини...

За шибкою.

Багато з нас сидить за шибками. Вони такі тонкі, що здається, ніби їх і зовсім немає, — одже вони є, бо вигягнім лише руку й наткнемося на їх.

Видко з за них все так виразно, як і без них. Люде проходять так близько, ніби нас від них ніщо не відділює. І коли руки або вуст не простягасмо, — думаємо, навіть віримо, що нас ніщо від них не відділює.

Навіщо-ж прийшла ти? Навіщо проходиш повз мої очі в сяйві своєї краси та в полум'ю мого кохання?.. Навіщо-ж прийшла? Простягнув руку — ти навіть не добачила мого руху, бо вже відчув ту шибку, котрою багатьох з нас доля відгородила від світу.

Ї підеш тя далі, а я залишусь за шибкою й бачитиму тебе, як ітимеш що раз далі, що раз далі й зникатимеш з моїх очей серед соток постатів та чіл ухилених до ніг твоєї краси неземної... Бачитиму те з-по-за моєї шибки, крізь яку видно так виразно, ніби її зовсім не було, й котрою багато з нас од світу відділені.

До смерти.

I.

О смерте! Біла та тиха смерте: ми сам-на-сам з тобою, удвох, як закохана пара,—чому-ж уст своїх не зближиш до моїх уст?...

Бачу тебе---сидиш на моєму ліжкуві, з якого за хвилю встав, біла, тиха, обвипена білим серпанком, з рожевими вустами й повними усміху блакитними очима---о яка-ж гарна! Чи ж прийдеш взяти мене в обійми?

Чому не зближаєшся до мене, улюблена моя, гарна моя! Твоє волосся таке пахуче,---його пахощі чути піздіями; вигибн чудові тіла твого такі м'ягкі та теплі---чому-ж не схилишся до мене!

В очах твоїх, в посміху вуст твоїх бачу коханне й хотінне; ти кохаєш мене й бажаєш. Чому ж не йдеш до мене....

І тільки тихо сидимо ми вдвох, знаючи про себе, дивлючись на себе й бажаючи себе на взаїм---о яка ж чудова ти, о смерте!

Не маючий сили сам піти до тебе--даремно чекаю тебе. Справді, кажу тобі: чекаю на тебе. Прийди. Потвора з головою труна, сухими кістястими руками, упир, що кров з жил смочче, що вбиває думку, снопає серце, ламає та крушить душу й тіло, в дріб'язок розбиває волю та міць,--той страшний, несамовитий звір, що життям зветься, човгає знову до мене--- ах

чи ж даси мені знову гризти, чи ж даси мені знову гинуть, і конати, без змоги вмерти.

Я не хочу вже тієї муки. Уже сили не маю. Тай навіть?...

Бліда та тиха усміхаєшся ти до мене. Троянди на твоїй голові, троянди в твоїх руках, тіло твоє повне, чудове, груди твої злегка хвилюються, а стегна здається тріпотять від дотику—і якась зелінь біля тебе ростелюється, якась пелю блакитне, гаї, квіти, сонце:—так собі мистці про весну та життя мріють, о смерте.

Глянь на мене, дивись та всміхайся, щоб закохався в тебе до останку, щоб в безтямі, на ніщо не зважаючи, ні про віщо не дбаючи, впав в обійми твої, на твої пахучі рамена, до твоїх уст рожевих, запашних—о смерте!

II.

О, смерте! Здавалась мені такою дивною, такою притягуючою, коли вабила ме-

не до себе—а тепер, коли хочеш набли-
зитись, робишся що--раз страшнішою. Си-
диш там на моєму ліжкові--костиста, стра-
шна, в прогнилому савані, що сморідом
дише з пліч твоїх трупяних, а порожні
яма твоїх очей глядять як безодні, як
прірви. Вже не кличеш мене, а чекаєш
на мій поклик. Прийдеш. Одна хвиля ви-
року її прийдеш. Костисті твої руки об-
хоплять мою голову, сморід савану твого
впаде мені на очі, хрустячим кістяком
своїм насунешся на мене.... А там---там
зістанеться життя, зістанеться сонце, зі-
стануться роскоші, зістануться квіти й
моря блакитні, гори снігові й гаї, де ві-
тер шумить по верхів'ям, де сарни шеле-
стять, біжучи по листу. Зістануться озе-
ра тихі та річки прозорі, де відбивається
в примерку тінь кущів, зістанеться все,
що зветься життям, зістапеться рай, бо-
жість вражінь.....

О, смерте, о смерте---яка-ж ти странна, яка-ж ти огидна! В яку--ж то вихнеш мене тісну, чорну яму, під землю, під товсті шари її. З під яких вже ніколи, ніколи не видерусь, де буду гнити, розпадатись, смердіти, стану гниллю й нічим...

О, смерте... Навіщо-ж буваєш ти такою гарною, коли вабиш і огидною такою, коли тебе кличуть.....

Фрагменти. новелі. Вразікня.

1920

Гимн до Аполлона.

Оповідать, що славний гимн Аполлонові, якого співано в Дельфах, зложений невідомим нікому піснярем, та знапий потім на цілу Грецію, з'явився оттак: одного разу пісняр той ішов задуманий по гаю, задуманий до того, що вдарився чолом об гілку, що звисала з дерева каштану чи окації і вдарившись, з несподіванки, скрикнув: „о Φοῖβος Ἀπόλλων“.

З викрику того й поветав гимн, котрий співали, під час облоги Дельф перськими навалами.

Пісняр пішов далі, не глянувши навіть назад себе.

Галузка каштану, чи окації, славний
на всю Грецію гимн і Бог сонця Фейбос
Аполлон.....

Одначе гілка на завжди засталась тіль-
ки гілкою, об яку й на далі могли наби-
вати собі лоби перекупці оливи та часнику,
прилизані хвертики, та атенські бборв-
ці на дачі.

Т р і ю м ф.

О, справді! Тріюмф гідний переможця...

Наптера, гарна, плямиста наптера з
блискучими очима й рухами чигарника,
колисаного вітром, плазує до сплячого ман-
дрівця.

Її очі блищать, як дві лихі зорі; хво-
стом тихо б'є вона по рухливим, зграб-
ним бокам.

Причайлась.... Білі її зуби світяться.
Стереже. Кров, котру виточить з жил, роз-

дуває їй віздрі. Ще хвилька. Прилягла, скорчилась до скоку---мандрівник спить.

Під його рукою ніж, але він спить.

Ніж той розрізав би їй живіт, як ік-ли веоря, та мандрівник спить....

Паптера бачить добре той сон міцний і тяжкий після довгої, важкої, знесилюючої подорожі.....

Підлий звір.

Подвійна смерть.

Оповідав один лікар, що привезли одного разу до його поводаря, що провадив на пайдикіші верхівлі Мон Блану, вміраючого від голки, котрою вдряпнула його квітярка з St. julien. Він не стільки жалкував за життям, скільки казав: цього навіть не можна назвати смертю, цього навіть не можна назвати смертю...

Лікар казав, що піколи не бачив більшого виразу погороди та іронії, як на обличчю того вміраючого поводаря в Альпи.

І дісно, чоловік, що поводарював на Mont Blanc, Angille du Nord та Mont Blanc du Tacul конаючий від іржавої голки квітарки з St. Julien --це подвійна смерть.

Кар'єра папуги.

Брамни роблять пноді цікаві спостереження.

Один з них ішов раз пальмовим гайком та йдучи побачив на землі папугу.

— Папуга—вирішив він і почав до неї придивлятись.

Папуга дивилась у гору ніби чогось шукаючи; потім нараз підплигнула до одної з пальм й почала на неї вдряпуватись. На половині дороги затрималася.

— Папуга—встановив знову брамни.

Пташина почала дряпатись далі в гору й пезабаром, опинившись на верховіттю пальми, стала озиратись навкруги.

... І там також тільки папуга — сконста-
тував брамни.

Т р у н и.

То бува дивпе видовище.— Стоять дві
труни.

В одній лежить щось, що вмерло, і в
другій лежить щось, що вмерло. Що?...

Двоє тих людей, що ходять біля труп
сами властиво не знають, що там є в
тих трунах.

— Щось, що їх непокоїть, щось, чого
їм жаль, та що — не знають.

Більше: вони не знають, коли роди-
лось те, що, одначе, змогло вмерти, вони
не пригадують собі навіть тої хвилі, коли
мерців тих клали в труни...

То бува дивний вид. Стоять дві труни.

В кожній з них лежить щось, що
вмерло. Двоє людей ходять біля труп.

Щось їх непокоїть, чогось їм жаль—щось у них вмерло.

Д о щ.

Чи бачили ви коли польових конників? Скачуть вони на високі стеблини й за хвилинку нагинають їх до землі, та довго втриматись не можуть і без сліду кудись зникають.

Один римський господар мав у своєму садку мармурову постать котрогось з богів. Одного дня казав її помалювати на блакитне.

— Бог змінився—думав римлянин.

Одначе винав дощ її позмивав фарби.

Помалювали постать на червоно й так само дощ її змив.

Не тривкішою була й жовта фарба.

Блакитний, червоний, та жовтий кольори по черзі завжди робилися білими.

Одже не силкуйся!—Можеш на позір
 шоді змінити те, що не змінне, як хви-
 льозо, на позір, зрушити те, що незру-
 хоме, але зміни ті будуть завжди тільки
 скороминучим позіром її більш нічим.

І знай—все те, що належить богам
 та мрамурові обмиють дощі, що спадають
 з неба, хоча б садок свій цілий перефар-
 бував, аби та зогидить.

Бо все що богам належить, хай буде
 мрамурове, хай буде спокійне і вічне, як
 мрамур: таким назавжди, всупереч всьому,
 воно її позастанеться.

Льодова верховина.

Блискуча гірська льодова верховина.
 Здалека світить вона на сонці, як золото
 та кришталь. Відблиски проміню одби-
 ваються в хмарах, що кружляють навколо
 неї. Здається, що Бог залишив на тій вер-

ховині дотик руки своєї, а з ним її Свою Блискучість. Щось чудове.

Але то тільки крига. Перелітна пташника мерзне, коли сюди опуститься; мандрівник зсувається в провалля, квітка не може прищипитися її рості. Блискуча до болю в очах, золото-кришталева просторінь—порожня та безлюдя; вражає тільки своїми небесними чарами, як мармурова Венера своєю небесною красою... Навіщо-ж все те в таким чудовим?!...

Е п и т а ф і я.

Тут лежить та, що жила для кохання
її кохала щастє.

Посадить троянди на моїй могилі, бо
житте моє цвіло її зів'яла я як квітка.

Спокійна схожу я в Аїд і без жалю,
бо знала я життя, бо була як хмара на-
поена сонцем, як райдуга у водах.

Посадіть, о Атенці, троянди над моєю
могилою, троянди запашині й розквітлі, бо ж
години життя мого, снадали з днів та но-
чей моїх, як пелюстки рожеві з келиха,
ясні та пахучі.

Ї коли на кущах трояндових квіти
поранкові з'являлись блискучі, очі мої
плакали сльозми раювання; коли вечірні-то
сльози ті були сльозми солодких споминів.
Бо ж цвіло моє життя й зів'яла я, як
квітка, інших не знаючи сліз.

О вічна, о безсмертна Кіпріс з струн-
кими стегами й непереможнім чаром
овицзубого погруддя, богиня сильніша за
смерть, зроби, щоб прагніння до кохання
мої не зійшли зі мною в забутте, а спов-
нили собою світ, як пара запашина та теп-
ла сповнює повітре після весняного дощу,
що впав на спраглу землю. Солодко тоді
буду я спочивати там, над Ахеропом, й
мріяти, що збільшила щастє землі.

К а з к а.

Схили до мене свою голівку та послухай...

Коли ще боги жили серед людей, один пісняр атенській склав на честь Зевса гимна, котрим так звеселив серце грімовладного, що постановив він дати нагороду поетові мірою свого вдоволення. Одже зійшов з Олимпу на землю, велетенський та промістий, до сонця, що сходить над лісом подібний, зійшов туди, де пісняр сидючи на скелі надводній, з чолом спущеним на долоні, дивився на блакитній обрії моря, вслуханий в одноманітний, повний захватливої задуми, шум півсонних хвиль.

Вгледівши перед собою нана-землі та неба, стрівоживсь поет, але Зевс озвався до нього ласково:

--- Вшанував ти мене піснєю, гідною
 моєї хвали й могутности святої---тому
 нагороджу. Дам слову твоему міць та
 чари: на дзенькі його море--причаїться й
 слухати тебе буде, а плаваючі по небу
 хмаринки свій льот припинять; дам слову
 твоему таку міць та чару, що найліпші
 мужі позносять тобі золото та пурпур
 і будеш серед них, як ватажок серед жу-
 равлів, що керує льотом всеї зграї, а
 найкращі жінки офіркують тобі свої душі
 цїжні й тіла білі та пахучі. Зроблю тебе
 могутнім, багатим, щасливим.

Та поет, хитаючи головою, відказав:
 ---- Батьку богів і людей,---нагорода твоя й
 скарби твої більші, ніж заслуговують
 смертні,---гідні вони твоєї вічності та
 руки всемогутньої---але мені їх не треба.
 Бо я вже й так багатий, могутній, ща-
 сливий.

Здивувався Олімпієць.

— Як се так?—спитався.—На плечах твоїх, поете, бачу закурявлену одіж й порох з подорожів важких й знесилюючих на ногах твоїх, а в руці у тебе кій мандрівця. Сум в'орався борознами у твоє чоло, у вустах твоїх живе журба та жаль й усміхом не вітав ти мабуть ніколи золотий віз Геліоса. Безпритульний блукаєш як пташина, у котрої згоріло гніздо, самотний еси, як глід гірський на скелі—де ж твоє щасте, багатство, могутність? Що ж ти маєш?...

І той відповів:

— Одне живоче серце, що мене слухає.

Посміхнувся батько неба й землі й кладучи променисті свої руки на плечі поета сказав:

— А коли зроблю так, що воно тебе слухати не буде?

--- Тоді пошли мені смерть --- мовив поет.

* * *

Та Пан, що недалеко лежав в гущовині, схрестивши свої папині ноги й пахучою галузкою мірту одганяючи від себе мух, заперечив, озвавшись грубим басом: Тоді дай йому другу, батьку Зевесе!

В о н а.

Було то тисячі, тисячі літ тому....

Було то в якійсь країні дивній та сном повитій, блакитній і світлосяйній.

Люде—тихі та лагідні—ходили поміж білих хат з білими, гарними, виблискуючими на сонці стінами.

Велетенські квіти, з вигнутими як шия лебедя стеблами, схилялись з гори до обличчя людських, велетенські квіти бадь-

орючо пахучі...червоні, малинові, пурпурові та бузкові.

Величезне листя, зелене й метальове, звисаючи з гори доторкалось аж до рамен проходнів, шось віби шепчучи.

І люде затримувались, зачаровані тим шепотіннем, бо листя бачило щастє й роскоші.

Та про щастє й про роскоші казало.

Бачено їх і вдень і вночі й ніколи не були иншими.

Соняшність та година снували над містом свої золоті серпанки, а щастє й роскоші спливали звідти як соняшне проміня з неба.

Межи овії. овії мягкі та білі, й рожеві тіла жіночі, на рівні, до низу сточені плечі, на груди круглясті та горді, увіходило тепло щастя й роскошів.

Й ставали ті жінки над річкою вели-
й прозоро---шклявою, бо любили дп-

вбитись на себе в глибині,---тоді їм здавалось що бачуть вони янголів радості.

Але по-за містом була пустеля, безкрай, пустеля сірої груді, пісків та узгіррив піщаних, а над усім тим---вогневе сонце.

Сонце, як вогонь, сонце---смерть.

Як смерть, що кораблем загрожує перед бурею, як смерть, що літа над військом йдучим в битву, як смерть, що чатує на людей під час пошести: таке страшне було те сонце.

Який же корабель допливе, який вояк не загине, хто зістанеться по страшній пошесті?

Бо то йде смерть в бурі, смерть чорна, смерть кривава---хто ж їй не буде?

Хто знає це, хто може про це сказати?

Коли вона як вітер й ніхто не знає скільки лісу обгорне та звалить?

Янгол смерти вскакує на віз, на віз блискучо---мідяний, як блиск щитів під час бою при вогнях, шарпає червоними віжками й його карі бойові коні, коні з вогневими ніздрями, бризкаючи піною та полум'єм очей,---летять---повітре дріжить й гучить як від грому, або набоїв гарматних.

То янгол смерти жене до людей, шарпучи червоні віжки, а з батоба його, як з блискавиці, летять іскри, як дріки вогнисті, струшені з гілля.

В дощу іскор, в заметі та завірюсі іскряній, на мідяній колесниці, смикаючи червоні лійці, летить янгол смерти до людей.

Волосся його як полум'є, очі його--очі змія, що пальми ламає, руки його як вихор, груди як скеля розпорена. Як тигр його серце, як повінь його думка.

Не знає жалю й милосердя, болю ні стражданнів.

Як гамула вулкану, або землетрус, летить без думки, без мети, вперед, вперед---і нищить.

Гук сповнює повітре---зашумів світ цілий янголом смерти.

Там, над тією пустелею, поміж груди, іскрів та валок, там кружляє він на своєму возі виблискуючому, як щити під час нічної бійки, шарпає червоні віжки, кружить, зриває гарячі коні, й роблячи кола швидкі, страшні, невідомі---спадає як гряд, вбиває як меч.

А все ж.-вона пішла зі мною...

Мусив ту пустелю перейти і вона пішла зі мною....

Закинула мені руки на швию і пішла....

Здалека.

Татри...

Стоять вони тепер десь там величні, сірі й смутні в осінній імлі та дощу. Там єсть та Лілійова просмика, з котрої стільки раз дивився на Верхциху, на долину внизу, котра виждалась мені як чудовий, золотистий сон... Там саме й ті пустки під Залізними Ворітьми, де немає нічого, крім гірських метеликів та свель. Там десь і орли розп'яті в повітрі, як хрести з півколо велитенськими раменами.

Повертаюсь до них що-року, завжди знудьгований, як мешканець надморський до моря. Вертаю й вони бувають для душі моєї, як камінь пробний для металю, як сповідальна молитва. Здається мені, що вони дивляться в моюдушу і бачуть.

Мої радості й смутки, мої мрії й хотівня, зневірря й занепади, кохання й

роспачі, величезні, безкраї, шалені до божівілля роспачі---вони бачили та знають. Чи-ж раз душа моя як крилата пташина вилітала тут з грудей, аби кружити широкими, як райдужві кола, кружалами, поривчастими, як буйний вихор, гордовитими, як хмара линула до неба... І чи-ж раз падав тут навзнік, без сили, без пам'яті, сльиво неспритомний, убитий пізнанням свого „ніщо“, свої безкрайньої немочі, свої людської неволі... Чи-ж раз крушився тут мій дух об проклятість фізичного існування!...

Тут здавалося душі моїй, що теньк її буття є одним з теньків великого серця всесвіту; а потім блудила вона від дерева до дерева, від скелі до скелі, од хмари до хмари, від зірки до зірки, почувавши, що всьому чужа, що ні з чим не спаяна й не звязана, що є як блиск на воді, який не злучається з хвилиною, а

тільки дріжить на ній---і гасне й зникає...
 І тут розтоплювалася, а колісь---там, а
 давно---в уяві своїх бажань, своїх хотінь...

З-поза просмик снують імлі
 З шумом у гору лнуть,
 У безкрай там, як людські сні
 З очей поволі гинуть...

Пам'ятаю поранок блідий, осінній.
 Йшов сам, а Стави Гусячі, зникаючи
 один по одному мені з очей, здавалось,
 казали мені, що їх вже ніколи юнак не
 побачить. І шумів вітер...

Коли повна крихкої сили молодість
 свої руки
 Простягала до життя, рвучись завжди
 до нього...

Вітер шумів... й розплющав оченята
 хлоп'ячі без муки
 І розширював груди й пружинив
 рамена

Ї до життя стригунком бігла молодь
нового, ясного
І що жить почала, що живе вже,
не думала навіть, зелена!...

Ото величня сповідаля скельова, величня сповідь душі моєї, ті Татри.

Люблю їх. Дивляться на мене завжди ті самі, завжди однаково холодні й смутні---і завжди вірні. Люблю їх. Навчили вони мене думати й відчувати, навчили слова барвисті укладати в рими. Навчили мене могутности життя й непосредности природи, навчили бачить, як шелестіє листу букового та смерекового бору спілітається з соняшним проміннем, як пахощі квіток гірських проникливо напоюють собою і скелі і води, чути розмову хмар з одвічним грузом сірих западлїх долин. Мені одірвані голочки, що лежать десь в гущавинах та драговинах, скар-

жуться, що там був вітер і сонце, що там вихрі і місячні ночі, ночі як янгольські крила, там, високо... Мені з'являється якийсь Бог тих гір, котрий викорчовує ліси й павутиння срібне розкидає по травах, Бог суворий, гордий і тихий, як безодня. З мене рветься душа до тієї могутності й стихійності природи, душа, що відчула трагедію фізичного існування.

Люблю Татри. Люблю їхні пустки й мовчанне, їх мертвоту та спокій похмурий. В їхніх імлах блукає моє дума й шукає давньої своєї віри і любови, почування та сили. По їх долинах та проємибах ходить думба моя й сумує, що не можна бути огнем в огні, вихором в вихрі, світом в світі; що не може бути з вами, бути вашим, о духи стихії! Над струмками стримується дума моя й сумує, що не можна бути часткою поезії всесвіту, а мучитись тим, що її бачиш та чу-

еш, недосяжну, далеку, святу і повну погорди.

Ніколи одже, ніколи не можна буде злитись з тобою бути одною з нот твого гимну, бути тобою в тобі, природо, мати! Оце руки до тебе простягаю, як дитина....

Та на очі мої налягає тільки гірська імза, відтіля, здалека, осіяня гірська імла Татр...

Універсальна Бібліотека.

Вийшли з друку:

- № 1. Кнут Гамсун.—Невольники Коханья.
- № 2. Анрі де-Реньє.—Амурна пригода на морі.
- № 3. Валерій Брюсов.—Едулій син Едулія.
- № 4. Оскар Уайльд.—Соловейко й Троянда.
- № 5. Рабін-Дранат Тагор.—Місячний сери.
- № 6. Моріс Метерлінк.—Непроханий гість.
- № 7. Август Стріндберг.—Тільки початок.
- № 8. Казимир Тетмайер.—Меляхолія.

Друкуються:

- № 9. Габріель д'Анунціо.—„Орсола“.
- № 10. Зігбьорн Обстфельдер.—„Лів“.
- № 11. Гуго фон-Гофмансталь.—„Жах“.
- № 12. Вільє де Ліль Адан.—Віра.
- № 13. Альфонс Доде.—Листи з мого м'яна.
- № 14. Хинські оповідання.
- № 15. Густав Кіркор.—Новелі.
- № 16. Джек Лондон.—Ключ предків.

К И І В .

Друкарня Т-ва „Робітнича Книгарня“.

1918.